

PETROVSZKI LÁSZLÓ*

Az inkumbens előny vizsgálatának lehetőségei**

I. Bevezetés

Inkumbens az a politikus, aki éppen betölti választáson elnyert politikai tisztségét. A politikatudomány kánonja szerint az inkumbens pozícióból induló jelöltek előnyt élveznek a következő választásokon. Ennek a jelenségnek a neve: inkumbencia vagy inkumbens előny.

Az inkumbencia előny kimutatásában és vizsgálatában úttörők voltak az Amerikai Egyesült Államok kutatói. Kimutatták és megállapították, hogy a Kongresszus képviselői és szenátorai között magasabb az újraválasztási rátája az inkumbens jelölteknek, mint az új kihívóknak. Az inkumbencia előny csak olyan választási rendszerben tud kialakulni és mérhetővé válni, ahol a többségi elv érvényesül. Arányos választási rendszereknél nem a személyre, hanem a jelölőszervezetre adja le a voksát a választópolgár, így nem alakul ki személynek szóló szavazat (*personal vote*), ami alapfeltétele az inkumbencia előnynek. Az inkumbencia előnyre számos magyarázat született: hivatali pozíciójukból fakadóan könnyebben hozzáférnek a politikusok a választási kampányokhoz felhasználható erőforrásokhoz, valamint személyes és közvetlen kapcsolatot tudnak kiépíteni a polgárokkal.

Az inkumbencia kutatása kezdete óta eltelt évtizedekben a világkörül számos politológus használta kiindulási alpnak az amerikai kutatók módszereit és elméleteit. Magyarországon az inkumbencia előny kutatása kevésbé népszerű terület, a témakörrel nem foglalkoztak széles körben. A legkiemelkedőbb tanulmány *Kozma Viktóriához és Kumin Ferenchez* kötődik, akik 2010-es munkájukban három választásra visszamenőleg elemezték a magyarországi települések polgármestereinek inkumbencia előnyét. Eredményeik szerint erős szerepet játszik az inkumbencia előny a településvezetők megválasztásánál.

Tanulmányomban körbejáróm az inkumbencia és inkumbencia előny kutatásának lehetőségeit. Első fejezetemben az inkumbencia és inkumbencia előny fogalmi keretével foglalkozom, majd az inkumbens előny szakirodalmának áttekintésével folytatom. Tanulmányom célja kijelölni a magyarországi választások (országgyűlési, önkormányzati, európai parlamenti) vizsgálatához legjobban alkalmazható módszereket és eszközöket, s ezáltal további lehetséges kutatási irányokat keresni a témakörben.

* PhD-hallgató, SZTE ÁJTK Politológiai Tanszék

** A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, „Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban” című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

II. Az inkumbens előny fogalmi kerete

Az inkumbencia az angol *incumbency* szóból ered, melynek jelentése arra az időtartamra utal, amikor valaki valamilyen hivatalos pozíciót beölt.¹ Az inkumbens előny az ebből a pozícióból induló jelöltek következő választásokon kedvezőbb győzelmi esélyeire utal. Az inkumbens politikusok előnyére az évtizedek során számtalan teória született. Az előny több forrásból is származhat, külön-külön vagy egyszerre is, és annak megállapítása, hogy adott esetben melyik áll fent, empirikus módszerekkel kihívást jelenthet.² Az inkumbens előnyhöz hozzájárulhat a hivatalát beöltő politikus versenyelőnye, azaz, hogy olyan forrásokhoz, lehetőségekhez és eszközökhöz fér hozzá, melyekhez a kihívói nem tudnak. Ilyen lehetőségek lehetnek például a több médiamegjelenés, médiafelület és a hivatali személyzet. Elsőre triviálisnak tűnő tényező, de nem elhanyagolható a jelölt közéletbe beépült neve, melyet a szavazópolgárok könnyebben felismernek. Az inkumbens jelöltek ellen sokszor nem indulnak „erős” jelöltek kihívóként, abból az előfeltevésből, hogy nem tudják megverni őt. Ezáltal nem alakul ki szoros verseny és az inkumbens könnyebben megtartja a pozícióját.

Az inkumbens előny jelensége mögötti tényező továbbá a személynek szóló szavazat (*personal vote*).³ A *personal vote* elmélet szerint a választópolgárok nem ideológiai meggyőződés vagy esetleg valamilyen szakpolitikai álláspont, sőt pártpolitikai elköteleződés szerint mérlegeli a szavazatát, hanem adott posztért induló politikus személyisége és karizmája alapján. Napjaink politikatudományának egyik leggyakrabban elhangzó megállapítása szerint a politika perszonalizálódott.⁴ Bár választási rendszer függvénye ennek a mértéke, hiszen többségi választásoknál, legyen ez akár az elnök közvetlen megválasztása vagy a törvényhozás tagjainak kiválasztása, a perszonalizáció mértéke magasabb, mint az arányos, listás választási rendszereknél. A perszonalizált politikai szféra kedvezhet az inkumbens jelölteknek, akiknek több lehetőségük van személyes kapcsolatot kiépíteni a szavazóbázisukkal.⁵

Az inkumbencia hátrány fogalma egy az inkumbencia előnnyel ellentétes hatás. Több kutató is felismerte, hogy a fejlődő országokban, illetve új demokráciákban a választók nem jutalmazták, hanem büntetik az inkumbens pozícióból induló jelölteket.⁶ Ezek magyarázatára országspecifikus vizsgálatok szükségesek, de az inkumbens előnnyel ellentétben jóval kevesebb plauzibilis magyarázat van erre a jelenségre, melyek közül a korrupció csak az egyik.⁷

¹ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/incumbency> Utolsó letöltés: 2020.04.10.

² STEPHEN ANSOLABEHERE – JAMES M. SNYDER – JR, CHARLES STEWART, III: *Old Voters, New Voters, and the Personal Vote: Using Redistricting to Measure the Incumbency Advantage*. *American Journal of Political Science*, 2000. Vol. 44, No. 1. 17–19. p.

³ PAPP ZSÓFIA: *Inkumbens-hátrány (Helyi kötődés és a személynek szóló szavazat Magyarországon)*. *Politikatudományi Szemle*. XXV. évfolyam, 2016/2. 33. p. RICHARD HERRERA – MICHAEL YAWN: *The Emergence of the Personal Vote*. *The Journal of Politics* 1999. Vol. 61, No. 1. 136–137. pp.

⁴ W. LANCE BENNETT: *The Personalization of Politics*. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 2012. 644(1), 20–39. pp.

⁵ HERRERA – YAWN 1999, 136–150 pp.

⁶ MARKO KLAŠNJA: *Corruption and the Incumbency Disadvantage: Theory and Evidence*. *The Journal of Politics*, 2015. Vol. 77, No. 4. 928–942. pp.

⁷ Uo. 929–931. pp.

A második megugrás (*sophomore surge*) az egyik legfontosabb mérőszáma az inkumbencia előnynek.⁸ Az egyik legkorábban bevezetett mérték arra szolgál, hogy megmutassa egy újonnan győzedelmeskedő politikus mekkora arányban tudja növelni szavazatarányát első újraválasztásánál.⁹

A visszavonuló visszaesés (*retirement slump*) a második megugrással ellentétes logika szerint számítható. A teória szerint, amikor egy inkubens politikus visszavonul, a pártja következő választáson induló jelöltje veszít szavazatarányából. Ez a mutató képes rávilágítani, mennyi előnye volt adott politikusnak a választásokon, melyet pártja elveszített.¹⁰

III. Az inkubencia előny szakirodalma

Az Amerikai Egyesült Államokban alakult ki az inkubencia kutatásának széleskörű bázisa. Az inkubens előny a 1970-es évektől került megnevezésre, a legtöbbször első munkának elismert tanulmány Robert S. Erkson nevéhez köthető. Ekkortól kezdődik el a céltudatos vizsgálata az Egyesült Államok Kongresszusának képviselőházi és szenátusi választásainak.¹¹ Az inkubencia kutatásról teljes képet alkotni az elmúlt évtizedek szakirodalmának szerteágazó mivolta miatt komplikált. Alapvető megállapítás szinte az összes kutató részéről, hogy inkubens előny mértéke emelkedik és valamilyen változás következtet be az 1960-as évektől a választói magatartásban az inkubens indulók tekintetében.¹²

Az inkubens előny vizsgálatához, az alap kutatási koncepciókat tovább gondolva (visszavonuló visszaesés, második megugrás), komplex statisztikai módszereket alkalmaznak az amerikai kutatók, melyek extenzív adatbázisokból épülnek fel.¹³ A megköze-

⁸ BRAD LOCKERBIE: *The Sophomore Surge: Conversion, Mobilization, or Abstention*. Political Research Quarterly, 1994. Vol. 47, No. 4. 961–962. pp.

⁹ MELISSA P. COLLIE: *Incumbency, Electoral Safety, and Turnover in the House of Representatives, 1952–76*. American Political Science Review, 1981. 75(01), 119–121. pp.

¹⁰ ANDREW GELMAN – GARY KING: *Estimating Incumbency Advantage without Bias*. American Journal of Political Science, 1990. 34(4), 1142–1164. pp.

¹¹ ROBERT S. ERIKSON: *The Advantage of Incumbency in Congressional Elections*. Polity. 1971. Vol. 3, No. 3. 395–405. pp.

¹² STEPHEN ANSOLABEHRE – JAMES M. SNYDER, JR.: *The Incumbency Advantage in U.S. Elections: An Analysis of State and Federal Offices, 1942–2000*. Election Law Journal: Rules, Politics, and Policy, 2002. 1(3), 319–320. pp.

¹³ JOHN R. ALFORD – JOHN R. HIBBING: *Increased Incumbency Advantage in the House*. The Journal of Politics, 1981. Vol. 43, No. 4. 1042–1061. pp. SCOTT ASHWORTH – ETHAN BUENO DE MESQUITA: *Electoral Selection, Strategic Challenger Entry, and the Incumbency Advantage*. The Journal of Politics, 2008. 70(4), 1006–1025. pp. GELMAN – KING 1990, 1142–1164. pp. SCOTT W. DESPOSATO – JOHN R. PETROCIC: *The Variable Incumbency Advantage: New Voters, Redistricting, and the Personal Vote*. American Journal of Political Science, 2003. 47(1), 18–32. pp. ANDREW GELMAN – ZAIYING HUANGA: *Estimating Incumbency Advantage and Its Variation, as an Example of a Before–After Study*. Journal of the American Statistical Association, 2008. 103(482), 437–446. pp. SANFORD C. GORDON – DIMITRI LANDA: *Do the Advantages of Incumbency Advantage Incumbents?* The Journal of Politics, 2009. 71(4), 1481–1498. pp. ANDREW B. HALL – JAMES M. SNYDER, JR.: *How Much of the Incumbency Advantage is Due to Scare-Off?* Political Science Research and Methods, 2015. 3(03), 493–514. pp. ANDREW GELMAN – GARY KING: *Systemic Consequences of Incumbency Advantage in U.S. House Elections*. American Journal of Political Science, 1991. Vol. 35, No. 1 (Feb., 1991), 110–138. pp. STEPHEN ANSOLABEHRE – ERIK C. SNOWBERG – JAMES M. SNYDER, JR.: *Television and the Incumbency Advantage in U.S. Elections*. Legislative Studies Quarterly, 2006. Vol. 31, No. 4., 469–490. pp.

lítésük túlnyomórészt kvantitatívak, ebből kifolyólag egymással egyszerűen összehasonlítható eredményeket mutatnak fel. A kutatók igyekeztek egyedi elemeket beemelni vizsgálataikhoz, mint például *Andrew B. Hall* és *James M. Snyder* 2015-ös tanulmányában, melyben az inkubens jelöltek elijesztő hatását vizsgálták. Hasonló egyedi elem például *Stephen Ansolabehere*, *Erik C. Snowberg* és *James M. Snyder* 2006-os tanulmánya, amiben a televíziós megjelenés és az inkubencia között keresték a korrelációt. Az inkubencia előny miatt választói igény alakult ki a törvényhozás tagjainak kötött ciklusszáma-ra (*term limit*).¹⁴ Az 1990-es évektől egyre több tagállamban merül fel, hogy korlátozzák az újráválaszthatóságot, így korlátozva az inkubencia előny elharapózását.

Az inkubens előny nem csak a kongresszusi kutatások keretében kerül górcső alá. Az Egyesült Államok elnökének megválasztásánál, amikor inkubens elnök indul, az estek túlnyomó többségében az országos szavazatszámot, azaz *popular vote*-ot tekintve az elnök meg tudja őrizni, s javítani választási eredményét.¹⁵ Az előválasztásokról is bebizonyosodott, hogy az inkubens előnye kimutatható.¹⁶ A párton belüli megmérettetésen a második megugrás a törvényhozási választásokhoz képest is nagyobb mértékűt ér el, körülbelül 14 %-ot.¹⁷ Az elnökválasztáson és kongresszusi választásokon kívül több választott politikai tisztségnél is megfigyelhető az inkubens előny megjelenése, az Egyesült Államok állami berendezkedésének különböző szintjeiről. Ilyenek például a kormányzók vagy a tagállami törvényhozás képviselői.¹⁸

Az Egyesült Államokon kívül természetesen a világ számos pontján végeztek vizsgálatokat az inkubens előny tekintetében, például két hozzánk fizikailag és kulturálisan is közelebbi országban. Lengyelországban kutatók vizsgálták a polgármesterek inkubencia előnyét a gazdasági szavazással (*economic voting*) összevetve.¹⁹ Egy szlovákiai kutatás figyelemreméltó interdiszciplináris szempontot emel be.²⁰ Matus Sloboda a 138 szlovák városban vizsgálta meg az inkubencia előny és a nők reprezentáltságát a polgármesterek között. Megállapította, hogy a nők bár jóval kevesebben vannak (közülbelül a polgármesterek egytizede), de ha győzedelmeskednek az akadályok ellenére, ugyanolyan arányú inkubencia előnyre tudnak szert tenni.²¹

¹⁴ KONG-PIN CHEN – EMERSON M. S. NIU: *Term Limits as a Response to Incumbency Advantage*. *The Journal of Politics*, 2005. 67(2) 390–406. pp.

¹⁵ DAVID R. MAYHEW: *Incumbency Advantage in U.S. Presidential Elections: The Historical Record*. *Political Science Quarterly*, 2008. Vol. 123, No. 2. 209–211. pp.

¹⁶ STEPHEN ANSOLABEHHERE – JOHN MARK HANSEN – SHIGEO HIRANOC – JAMES M. SNYDER JR.: *The incumbency advantage in U.S. primary elections*. *Electoral Studies*, 2007. 26(3), 668. p

¹⁷ Uo. 664. p.

¹⁸ STEPHEN ANSOLABEHERE – JAMES M. SNYDER, JR.: *The Incumbency Advantage in U.S. Elections: An Analysis of State and Federal Offices, 1942–2000*. *Election Law Journal: Rules, 2002. Politics, and Policy*, 1(3), 315–318. pp.

¹⁹ MACIEJ A. GÓRECKI - PAULA KUKOŁOWICZA: *When incumbents can only gain: economic voting in local government elections in Poland*. *West European Politics*, 2017. 41(3). 640–659. pp.

²⁰ MATUS SLOBODA: *Women's participation and Incumbency Advantage in Slovak Cities: the Case Study of Mayoral elections in Slovakia*. *Socialiniai tyrimai / Social Research*. 2014. Nr. 3 (36), 101–111. pp.

²¹ Uo. 109.

IV. Magyarországon alkalmazható módszerek

Bevezetőmben már kifejtettem, hogy az inkubencia kutatásnak nincs széleskörű irodalma Magyarországon. *Kozma Viktóriához és Kumin Ferenc* munkájukban a magyarországi polgármesterek újraválasztását vizsgálták 2002-2010 közötti időszakra.²² *Kozma és Kumin* az intervallum három választását összevetették egymással, hogy megállapítsák, választásról választásra a polgármesterek egészének hányad része győzedelmeskedett inkubens helyzetből.²³ A vizsgálatukból kiderül, hogy 2006-ban a települések 65,26 %-ban választották újra a polgármestert, míg 2010-ben a települések 63,53 %-ban. Ezek a számok bizonyítják, hogy kutatási témájuk alanyául választott magyar polgármesterek körében tényleg magas az inkubencia előny. Másik hipotézisük volt, hogy a kisebb települések független jelöltjei között magasabb az újraválasztási ráta, de ez nem bizonyult helyes megállapításnak, hiszen körülbelül ugyanolyan eredményeket értek el, mint az első alkalommal megválasztott polgármesterek. Harmadik vizsgálati szempontjuk volt a településméret és az újraválasztási arány viszonya, ahol bebizonyosodott, hogy a kisebb, tízezer fő alatti lélekszámmal rendelkező településeken az újraválasztási arány magasabb.²⁴

Papp Zsófia tanulmányában az inkubens-hátrány témakörét boncolgatja magyarországi viszonylatban.²⁵ Vizsgálódása kvalitatívabb jellegű: a helyi tapasztalat vajon növeli az egyéni képviselők szavazatarányát az országgyűlési választásokon. Kutatásához a képviselőkre vonatkozó adatbázisokból dolgozik és komplex statisztikai módszereket használ az elemzéshez.²⁶ Eredményei szerint az inkubens-hátrány az egyéni választókerületi választásokon, hasonlóan más fiatal democráciákhoz, jelen van. Kiemeli viszont, hogy a választók a helyi tapasztalatot és kötődést díjazták, ezért a pártok érdekelték helyi politikusok indításában.²⁷

Korábban megjelent tanulmányomban már alkalmaztam *Kozma és Kumin* által ihletett módszereket.²⁸ A magyarországi megyei jogú városok polgármestereinek újraválasztási arányait vizsgáltam 1994 és 2019 közötti polgármester-választásokon. Az elemzésből kiderül, hogy a huszonhárom megyei jogú városban, amelyek hazánk legnépesebb települései, is érvényesül az inkubens előnye.

²² KOZMA VIKTÓRIA – KUMIN FERENC: *Inkubensek a magyar polgármesterek választási küzdelmeiben*. In: Enyedi Zs. – Szabó A. – Tardos R. (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon*. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Budapest, 2010. 123–148. pp.

²³ Uo. 127–130. pp.

²⁴ KOZMA – KUMIN 2010, 131 p.

²⁵ PAPP ZSÓFIA: *Inkubens-hátrány (Helyi kötődés és a személynek szóló szavazat Magyarországon)*. Politikatudományi Szemle. XXV. évfolyam, 2016/2., 31–56. pp.

²⁶ Uo. 39–42. pp.

²⁷ Uo. 50–51. pp.

²⁸ PETROVSZKI LÁSZLÓ: *Polgármesterek inkubencia előnye a megyei jogú városokban Magyarországon*. Metszetek Társadalomtudományi folyóirat, 2019. Vol.8 No.4, Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet, Debrecen, 40–51. pp.

1. sz. táblázat

Inkubens pozícióból induló polgármester-jelöltek újraválasztási aránya a megyei jogú városokban

Választás éve	Inkubens indulók száma	Inkubens nyertesek száma	Százalékos arányban (összes induló)	Százalékos arányban (inkubensek indulók)
1998	21	13	57%	62%
2002	18	15	65%	83%
2006	20	10	43%	50%
2010	14	13	57%	93%
2014	16	15	65%	94%
2019	16	12	52%	75%

*Forrás: saját szerkesztés*²⁹

A tanulmányom további elemzési szempontja volt egy a magyar választástörténeti sajátosság. 1990–2014 között az összes törvényhozási választás és helyhatósági ugyanarra az évre esett. Ez kedvező keretet biztosított a mézeshetek hatás (*honeymoon effect*) kialakulásának. A mézeshetek hatás elmélete szerint egy elsőrendű választásokon győztes párt és annak jelöltjei egy utána következő, másodrendű választáson jobb eredményt képes elérni.³⁰ A magyar választások 2014-ig, ennek a hatásnak ideális táptalajt biztosítottak. 2014-től azonban az önkormányzati képviselők és polgármesterek ciklusa öt évre emelkedett, míg az törvényhozási választásokat továbbra is négy évente rendezik. Ez egy másik hatás megjelenésének biztosított lehetőséget, a *félidős választásnak*. A jelenség arra alapul, hogy elsőrendű választási ciklus közepén tartott másodrendű választásokon az elsőrendű választásokon győztes pártjához tartozók rosszabbul teljesítenek. Ezt az Egyesült Államokban figyelték meg, amikor az elnöki ciklus félidős kongresszusi választások eredményét elemezték.³¹

2. sz. táblázat

Inkubens pozícióból induló polgármester-jelöltek újraválasztási aránya a megyei jogú városokban kormánypárti és nem kormánypárti megoszlásban

Választás éve	Kormánypárti nyertes	Kormánypárti inkubens nyertes	Nem kormánypárti nyertes	Nem kormánypárti inkubens nyertes
1998	9	4	14	9
2002	16	10	7	4
2006	6	5	17	6
2010	22	12	1	1
2014	20	14	3	1
2019	12	10	11	2

*Forrás: saját szerkesztés*³²

²⁹ PETROVSZKI 2019, 48. p.

³⁰ KARLHEINZ REIF – HERMANN SCHMITT (1980): *Nine Second Order National Elections: A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results*. European Journal of Political Research, 1980/8., Elsevier Scientific Publishing Company, Amsterdam 3–44. pp.

³¹ EDWARD R. TUFTE: *Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections*. The American Political Science Review. American Political Science Association, 1975. 812–826. pp.

³² PETROVSZKI 2019, 48. p.

A fenti táblázaton megfigyelhető, hogy 2019-ben a kormánypárti jelöltek az előző két választáshoz képest jelentősen több várost veszítettek el. Ez a tényező meghatározó lehet az elkövetkező önkormányzati választásokon.

A felvázolt három tanulmány alapján több vizsgálati irány is lehetséges. Elsődleges kutatandó területnek a polgármesterek inkubens előnyét tartom. A magyarországi polgármesterek választási rendszere 1994 óta szinte változatlan³³. Egy fordulóban, egy adott településen (kötött területen), településmérettől függetlenül, a legtöbb szavazatot szerző jelölt győzedelmeskedik. Ez a rendszer a leginkább megfeleltethető az Amerikai Egyesült Államok kongresszusi választásainak, ahol hasonló *first-past-the-post* (a győztes mindent visz) rendszer működik.³⁴

A polgármesterek inkubens előnyét három kivitelezhető módszerrel is vizsgálhatónak tartom. A választás.hu³⁵ nyílt adatain keresztül elérhetőek az 1990 utáni magyar választási eredmények (önkormányzati, országgyűlési, európai parlamenti és népszavazások). Az 1990-es önkormányzati választások eredménye sajnos hiányos, de teljesen nem is lennének használhatóak, mivel a tízezer lakos alatti települések polgármestereit nem közvetlenül az állampolgárok választották, hanem a képviselő-testület. Ezenkívül második forduló is elő volt írva, amennyiben a jelölt nem érte el az abszolút többséget.³⁶ 1994-től viszont napjainkig komparatív kvantitatív vizsgálatokhoz használható adatokat kapunk. A már alkalmazott újraválasztási ráta vagy arány, mellyel azt mutatjuk ki, hogy hányszor választanak újra egy adott polgármestert képes megmutatni ténylegesen a polgármesterek beágyazottságát a települések politikai rendszerébe. A ráta alkalmas továbbá választásról választásra megmutatni, amennyiben változás mutatkozik az országos politikai trendekben. Az újraválasztási rátát több részlet mentén is érdemes elemezni, mint például a függetlenek aránya vagy az inkubens polgármesterek településméret szerinti megoszlása. A magyar pártrendszer változásai, illetve a nem pártszínekben induló jelöltek miatt a hovatarozás megállapítás legegyszerűbben kormánypárti és nem-kormánypárti felosztásban lehetséges. Ez egy éles differencia az Egyesült Államokkal, ahol a két-pártrendszer működik és a kongresszusi választásokon minimális esélye van harmadik párti jelölteknek.

A második megugrás megméréseivel megállapítható az inkubens előny tényleges mértéke. Ez az állandó egyszerűen kiszámítható³⁷: adott polgármester első megválasztásának százalékos arányát kivonjuk az első újraválasztásának százalékos arányából, x (első újraválasztás százalékos aránya) – y (első újraválasztás százalékos aránya) = második megugrás. A második megugrás elemzése választásról választásra meg tudja mutatni, hogy milyen mértékben jutnak előnyhöz az inkubens polgármesterek.

³³ 1994. évi LXII. törvény a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény módosításáról.; 2010. évi L. törvény a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról.

³⁴ https://ballotpedia.org/Electoral_system#Congressional_elections Utolsó letöltés: 2020. 04. 11.

³⁵ <https://www.valasztas.hu/> Utolsó letöltés: 2020. 04. 11.

³⁶ A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény.

³⁷ THOMAS M. HOLBROOK - CHARLES M. TIDMARCH: *Sophomore Surge in State Legislative Elections, 1968-86*. Legislative Studies Quarterly, 1991. Vol. 16, No. 1. 50–51. pp.

A visszavonuló visszaesés számítása ellentétes időbeli irányból vizsgálja az inkumbens előnyt. A politikus utolsó győzelme szavazatarányából kivonjuk a következő választáson, ahol már nem indult az adott politikus, a párt következő jelöltjének szavazatarányát. Ez a veszteség mutatja meg, hogy mennyi volt az inkumbens jelölt inkumbencia előnye. X (utolsó újraválasztás százalékos aránya) – y (visszavonulás után adott politikus pártjának új jelöltjének a százalékos szavazataránya) = visszavonuló visszaesés. Ennek számításánál problémát okozhat, hogy a rendszerváltás utáni pártrendszerben szélsőséges átalakulások zajlottak le, mint például a Szabad Demokraták Szövetségének és Magyar Demokrata Fórumnak az eltűnése. Ezen tényezők torzíthatnak az eredményeken. A második megugrás és a visszavonuló visszaesés összességének átlaga országos vagy adott részterület vizsgálatánál pontosan meg tudja mutatja az inkumbencia előny mértékét.

A fenti módszerek az önkormányzati választásokon megmértetett további tisztségekre is alkalmazhatóak. Ilyen Budapest főváros főpolgármestere és a tízezer lakosnál nagyobb települések önkormányzati képviselői. Budapest főpolgármesterét, hasonlóan más települések polgármestereihez, közvetlenül választják. A tízezer fő feletti településeken egyéni választókerületekben vívják meg választási küzdelmüket az önkormányzati képviselő aspiránsok, így az inkumbens politikusok újrázásai könnyedén lekövethetőek. A tízezer fő alatti településeken úgynevezett kislistás, több mandátumos választási rendszert alkalmaznak, ami az inkumbens képviselők nyomon követhetősége és a szavazatarány összehasonlítás nehezebb. A megyei közgyűlések képviselőire pedig listán szavaznak a magyar választópolgárok, így az inkumbens előny megjelenésének és vizsgálatának lehetősége csekély.

A törvényhozási vagy országgyűlési választásoknál, ami Magyarországon elsőrendű választásnak tekinthető, szintén felmerülhet az inkumbens előny vizsgálata. A magyar választási rendszer 1990 óta vegyes, azaz egyszerre alkalmaz listás és egyéni kerületi elemeket. 1990 és 2010 között három ágról jutottak be képviselők a magyar Parlamentbe.³⁸ A 386 mandátum majdnem felét, 176-ot egyéni kerületekben osztották ki, ahol második forduló kellett tartani, amennyiben a győztes nem érte el a szavazatok abszolút többségét. 152 mandátum úgynevezett területi (megyei) listákon osztották ki, ahol pártokra szavaztak az állampolgárok és lakosságárányban szabták meg egy-egy területre jutó képviselők számát. Kompenzációs ágról, országos listáról minimum 58 mandátumot osztottak ki. A területi listák mandátumelosztási módszere miatt (Hagenbach–Bischoff-formula)³⁹ kerülhetett még ehhez az ághoz mandátum. Az országos lista szavazatszám az egyéni kerületek mandátumot nem érő, azaz vesztes jelöltekre leadott szavazatokból, valamint a területi lista mandátumképzésre során fel nem használt szavazatokból állt össze.⁴⁰ 2010 után új választójogi törvény született, ami a választási rendszer vegyes jellegén nem változtatott, de jóval leegyszerűsítette azt.⁴¹ Az új rendszerben már csak 199 mandátumot osztanak ki. 106-ot egyéni kerületekben, a maradék 93-at pedig arányosan országos listás szavazáson. Az országos listás szavazás sajátossága még, hogy az egyéni kerületek jelöltjeire leadott voksokból töredék- és prémiumszavazatok adnak hozzá adott jelölt pártjának listájához.

³⁸ Országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény.

³⁹ KÖRÖSÉNYI ANDRÁS – TÓTH CSABA – TÖRÖK GÁBOR: *A magyar politikai rendszer*. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 148. p.

⁴⁰ Uo. 151. p.

⁴¹ Az országgyűlési képviselők választásáról 2011. évi CCIII. törvény.

A fent vázoltak alapján és *Papp Zsófia* tanulmányából kiindulva elsődlegesen az egyéni kerületi képviselő-választás lehet ideális az inkubencia előny vizsgálatára. A polgármester-választással szemben azonban jóval több akadályozó tényező van. 2010-ig kétfordulós volt a választás, így felmerülhet, hogy ebben az esetben melyik eredményt vegyük figyelembe. A kerületi rendszer átalakítása során 176 egyéni kerületről 106-ra csökkentették azok számát, így pontosan nem lehet 2014-től megfeleltethetni az előző választókerületi beosztásnak. A választókörök eredményeinek összesítése segítségül szolgálhat, de ezek összesítése komplikált folyamat. További probléma, hogy egyszerre több ágról is be lehet kerülni a Parlamentbe, így az egyéni kerületi képviselőségért folytatott versenyt elvesztítő jelölt még bekerülhet a pártlistáról. Ezen okból az újráválasztások arányának megállapításánál nem venném figyelembe a listás helyről való bejutott képviselőket. Azaz, ha egy országgyűlési képviselő, aki az előző választáson listáról jutott be, de a következőn indul egyéni kerületben, azt nem tekintem inkubensnek. Csak az adott kerületben győzedelmeskedő politikus számítható az újráválasztási rátába. Ettől függetlenül, fontos vizsgálati szempont lehet, hogy meddig és milyen módon marad egy képviselő a Parlamentben. A második megugrás és visszavonuló visszaesés hasonlóan az újráválasztási arányhoz csak abban az esetben értelmezhető, amennyiben a jelölt ugyanabba az egyéni kerületben indul. Ezek számításánál az új kerületi rendszer okozta átállás szintén ki kell küszöbölni a vizsgálatoknál.

Az európai parlamenti választások tisztán listás, arányos választási rendszerben zajlanak.⁴² Ebből kifolyólag a személynek szóló szavazat és az inkubencia előny nem tud kialakulni, így annak vizsgálata nem lehetséges. Hasonlóan a listás mandátumszerző országgyűlési képviselőkhöz viszont érdemes lehet vizsgálni a hosszútávon európai parlamenti mandátumot szerző politikusokat, például azok sorhelyét a pártlistákon.

A hazai inkubens előny kvalitatív tényezőit feltárni komplikáltabb, mint a statisztikai, kvantitatív megközelítés. A lehetséges módszertanok között szerepelhet a többször újráválasztott politikusokkal készített mélyinterjú, mely feltárhatja azokat a politikusi jellemvonásokat és személyiségjegyeket, amelyek közösen megtalálhatóak bennük. További módszer lehet azon települések lakosainak kiemelt vizsgálata, ahol adott politikus hosszú ideje tölti be tisztségét. Erre megfelelő módszer lehet a kérdőívezés, mellyel felmérhető, mik azok a tényezők, amik miatt adott település lakosai folyamatosan újráválasztják politikai tisztségviselőjüket. A statisztikai módszerrel szemben, a kvantitatív megközelítés még több akadályba ütközhet. A kutatások természetből fakadóan anyagilag megterhelőbbek, valamint a vizsgált alanyok válaszadási szándékától is függenek.

V. Konklúzió

Tanulmányom célja volt, hogy egy hazánkban kevésbé kutatott területre, az inkubens előnyre hívjam fel a figyelmet. A témához kapcsolódó szakirodalom áttekintésével a célt, hogy könnyítsem annak megértését. A témakör kiterjedtsége miatt természetesen ez nem teljesszerű, ennek bővítése még várat magára.

⁴² 2003. évi CXIII. törvény az Európai Parlament tagjainak választásáról.

Ezen felül a legfontosabb aspiráció, hogy módszertani mankót biztosítsak saját és más kutatók jövőbeli elemzéseihez. Mivel Magyarországon a kifejezetten az inkubens előnnyel foglalkozó tanulmány kevés, ezért ez egy könnyedén bővíthető tudományterület. Az Egyesült Államokkal szemben nálunk még nem tartom szerencésnek a túl komplex statisztikai módszerek bevezetését, amíg az alapozások (második megugrás és visszavonuló visszaesés számítások) nem történtek meg.

A választási rendszerből fakadóan a polgármesterek inkubenciáját tartom kiemelt kutatási alanynak. Utána következő továbblépés lehet az önkormányzati képviselők és országgyűlési képviselők vizsgálata. További kutatási szempont lehet még az ezen tisztségek közötti átfedések és átjárások kutatása.

Bár a lehetséges módszertanok között nem elsősorban említettem, mégis a jövőbeli vizsgálatoknak elkerülhetetlenül kell a magyar inkubencia előny kvalitatív oldalával is foglalkozni. Az előny statisztikai kimutatása, bár a politológus szakma számára fontos mérföldkő, a teljes tudományos megismeréshez a téma minden oldalát fel kell tárni.

LÁSZLÓ PETROVSZKI

THE POSSIBLE METHODS OF THE ANALYSIS INCUMBENCY ADVANTAGE

(Summary)

Incumbent politicians are politicians, who gained an office through elections and are currently holding the said office. According to the theory of incumbency advantage, these politicians enjoy a favourable position during their next election. A large spectrum of political science literature is dealing with this phenomenon since decades, especially in the United States of America. The goal of my study is the unveil the possible ways to analyze Hungarian elections on different levels (European, legislative and local). First of all, I explain the main conceptual background and basic methods of incumbency analysis, such as sophomore surge and retirement slump. Following this in the next part, I summarize important international literature, which helps to provide examples for possible and useful viewpoints of incumbency analysis. The main sources are from the United States, but incumbency study is also spreading around the globe recently. The Hungarian sources are scarce, but they offer a stable starting ground. Finally, I give plausible approaches to future studies of Hungarian elections. I list and value the attributes of each election type in Hungary. By this, I mark the best options to make further studies about incumbency in Hungary.